

Ο ΙΕΡΟΣ ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΘΕΑΣ

Αγγελική Κοτταρίδη
Δρ Αρχαιολόγος

Η τελετή του Ιερού Γάμου βρισκόταν στο επίκεντρο της θείας λατρείας σε πολλά μέρη του αρχαίου κόσμου και εξακολούθησε να τελείται ως το τέλος της αρχαιότητας, ενώ κάποια στοιχεία της κατάφεραν, μέσα από τα λαϊκά δρώμενα, να ξεπεράσουν ακόμη και το αυστηρό ιδεολογικό φράγμα των μονοθεϊστικών θρησκειών (Χριστιανισμός, Ισλάμ) και να επιβιώσουν ως τις μέρες μας.

Συχνά ένα μέρος (κάποτε και το σύνολο) των δρωμένων που σχετίζονταν με τον Ιερό Γάμο τελούνταν μυστικά ή αποτελούσαν συστατικό μέρος των μυστηριακών λατρειών και ήταν άρρητα. Ακόμη όμως και όταν η τελετή αυτή, σαν μέρος της επίσημης λατρείας της πόλης, τελούνταν ανοιχτά, όπως συνέβαινε στις γιορτές της Ήρας στη Σάμο (τα *Τόναια*), στα *Δαΐδαλα*, στις Πλαταιές της Βοιωτίας, ή στις γιορτές της Κνωσού, οι πληροφορίες που αντλούμε από τις πηγές για την ίδια την τελετή είναι πολύ περιορισμένες. Τα κενά έρχεται να καλύψει και εδώ ο μύθος που, ξεκινώντας από την τελετή, δίνει τροφή στη φαντασία των αφηγητών του και μέσα από τα έργα του λόγου και της τέχνης φωτίζει αρχαίεςπίστεεις και δοξασίες.

Το θέμα του Ιερού Γάμου, κατ'εξαιρεση, το βρίσκουμε να εμφανίζεται στα πλαίσια της λατρείας αρσενικών θεοτήτων, όπως συμβαίνει στην Αττική, στις γιορτές του Διονύσου. Ο κανόνας όμως είναι ν'αποτελεί επίκεντρο της λατρείας της Μεγάλης Θεάς της Φύσης, που μπορεί να έχει διάφορα ονόματα και υποστάσεις, εξακολουθεί όμως πάντα για τους πιστούς της να είναι η Δέσποινα της ζωής και του θάνατου.

Η συγκριτική μελέτη του υλικού από τη Μεσοποταμία, τις χώρες της ανατολικής και της δυτικής Μεσογείου, το προελληνικό Αιγαίο, ακόμη και την ίδια την Ελλάδα των Ιστορικών χρόνων, δείχνει ότι η τελετή του Ιερού Γάμου είναι ριζωμένη πολύ βαθιά πίσω στο χρόνο και σχετίζεται άμεσα με τις απαρχές της ιερής βασιλείας. Η θεά σμίγει με τον εκλεκτό της, που είναι θνητός, για να γεννήσει τον πρώτο βασιλιά, η εξουσία του οποίου αποκτά έτσι απόλυτο κύρος και συγχρόνως μαγική δύναμη. Η πίστη αυτή, κοινός τόπος για τους λαούς της Ανατολής, αλλά και τους Ετρούσκους της Δύσης, φαίνεται να απηχεί μια παλαιότερη τάξη πραγμάτων, όπου η συγγένεια βασιζόταν στη σχέση με τη μάνα και οπωσδήποτε δημιουργούσε προβλήματα στην ιδεολογία της πατριαρχίας. Κάτω από αυτό το πρίσμα, οι ιδέες και οιπίστεεις που συνδέονται με το θέμα του Ιερού Γάμου της θεάς είναι φυσικό να μην έβρισκαν ιδιαίτερη απήχηση στους Έλληνες της Ιστορικής εποχής, που είχαν απορρίψει τη βασιλεία και είχαν αναγάγει την πατριαρχία σε απόλυτη αξία. Ωστόσο, και αυτό είναι ενδεικτικό της ακατάλυτης δύναμης των αρχέγονων δομών, ακόμη και στην ορθολογιστική δημοκρατική Αθήνα του χρυσού αιώνα, ο Ιερός Γάμος με το Διόνυσο τελούνταν από τη βασίλισσα (=τη βασίλισσα), τη σύζυγο του άρχοντος βασιλέως, που στο θρησκευτικό επίπεδο διατηρούσε τις εξουσίες του μακρινού προκατόχου του, ενώ στο μύθο της γέννησης του Εριχθόνιου από το σπέρμα του Ήφαιστου που απόρριψε η Αθήνα στη Γη και την υιοθεσία του γηγενούς βασι-

λιά της Αθήνας από την παρ'όλιγο μητέρα του μεγάλη θεά της πόλης διατηρείται το αρχαίο σχήμα, μολοντί η Αθηνά, για να προσαρμοστεί στα πατριαρχικά πρότυπα, χρειάστηκε να θυσιάσει το ουσιαστικά θηλυκό κομμάτι της.

Η ιδέα του γάμου του εκλεκτού με τη θεότητα ξεπερνά τα χρονικά και τοπικά όρια του αρχαίου κόσμου. Στη σύγχρονη Ιαπωνία, προτού στεφθεί ο νέος αυτοκράτορας Ακιχίτο, χρειάστηκε να αποσυρθεί για μια νύχτα με τη μεγάλη θεά Αματεράσου.

Στην αρχαία Ελλάδα οι γοητευτικότεροι μύθοι με θέμα τη σχέση της θεάς με το θνητό αγαπημένο της πλέχθηκαν γύρω από το όνομα της Αφροδίτης, της παντοδύναμης θεάς του έρωτα που ήρθε από την Κύπρο.

Την πιο παλιά και συγχρόνως πιο χαρακτηριστική περιγραφή των ερώτων της θεάς με το νεαρό θνητό τη βρίσκουμε στον λεγόμενο ομηρικό ύμνο στην Αφροδίτη, ένα ποίημα που γράφτηκε στις αρχές του 7ου προχριστιανικού αιώνα: μόλις είδε τον Αγχίση, τον όμορφο βοσκό που έβασκε τα ζώα του στις κορυφές της Ίδας, η Αφροδίτη τον ερωτεύτηκε. Ο πόθος άλωσε το νοη της και θέλησε να σμίξει, θεά αυτή, με το θνητό. Πήγε στην Πλάφο, του ναού της, όπου οι Χάριτες την έλουσαν, αλείψαν το κορμί της με μυρωμένο λάδι, την έντυσαν με όμορφα ρούχα, τη στόλισαν με χρυσάφι. Έτσι στολισμένη η φιλομειδής Αφροδίτη, η "κυρά του χαμόγελου", πέταξε με τα σύννεφα και έφτασε στην Ίδα με τις πολλές πηγές, τη μάνα των θηριών. Με βήμα γρήγορο περνούσε η θεά το δάσος. Την ακολουθούσαν λύκοι, λιοντάρια, αρκούδες και παρδάλες, ήμερα σα σκυλάκια. Εκείνη τα έβλεπε και χαϊρόταν η ψυχή της, κι έβαλε στην καρδιά τους πάθο και όλα τα ζώα έομιζαν δυο-δυο στις σκιερές λόγιες.

Η Αφροδίτη έφτασε στο μαντρί. Βρήκε το αγόρι του βουσιού μονάχο να παίζει την κιθάρα του, ωραίος σα θεός. Για να μη τον τρομάξει, πήρε μορφή παρθένας που δε γνώρισε ακόμη άντρα και στάθηκε μπροστά του λαμπροτυμμένη, χρυσοστόλιστη, με το στήθος να λάμπει σαν το φεγγάρι, "θαύμα ιδέσθαι".

Γεμάτος θαυμασμό ο νέος της απηύθυνε το λόγο, όπως θα ταίριαζε στην πραγματική της φύση:

"Χαίρε βασίλισσα, αν κάποια από τις αθάνατες θεές ήρθες εδώ, η Άρτεμις ή η Λητώ ή η χρυσή Αφροδίτη, η Θέμις η ευγενικά ή η Αθηνά

1. Ο κυνηγός Ακτιώνιος μεταμορφώνεται σε ελάφι μετά τον καταστροφισμό τα σκυλιά.

η αστραπομάτα, ή καμιά από τις Χάριτες που συντροφεύουν τους θεούς και λέγονται αθάνατες, ή ακόμη και καμιά από τις Νερπείδες που κατοικούν στα δάση σ' αυτό το όμορφο βουνό, μέσα στις πηγές και στα ποτάμια. Για σένα εγώ σ' έναν ψηλό τόπο θα στήσω βωμό και θα σου προσφέρω ωραίες θυσίες όλες τις ώρες, καθώς αρμόζει. Και συ δείξε μου την ευνοία σου και κάνε να γίνω άνθρωπος δοξασμένος ανάμεσα στους Τρώες και ν' αφήσω πίσω μου λαμπρή γενιά. Κι εγώ ο ίδιος να ζω καλά, να βλέπω το φως του ήλιου, γερός κι ευτυχισμένος να φτάσω στον γηραιών μου το κατώφλι."

Θυσία και προσευχή, αυτός είναι ο μόνος ασφαλής δρόμος για την επικωνομία των θνητών με τους αθάνατους. Όμως οι βουλές της θεάς είναι άλλες, και βέβαια δε δυσκολεύεται να ξεγελάσει το φρόνιμο νέο. Του λέει πως δεν είναι θεά αλλά θνητή, κόρη θνητού, του βασιλιά των Φρυγών, και πως, παρθένα άπειρη από τα έργα της αγάπης, την άρπαξε ο Ερμής από το λιβάδι που χόρευε και του την έφερε να την κάνει γυναίκα του, και τον παρακαλεί να ειδοποιήσει τους γονείς της και να φροντίσει να γίνουν όλα όπως πρέπει, ανάβοντας στην ψυχή του τον πάθο.

Ο Αγχίσις, που ο έρωτας τον έχει πιο κυριεύει και δεν μπορεί να κρατηθεί άλλο, της απαντάει: "Αν είσαι θνητή και σε γέννησε γυναίκα και ο πατέρας σου είναι ο δοξασμένος Οτρεύς,

2. Η γέννηση του Άδωνη.

καθώς λες, και σ' έφερε εδώ η βούληση του αθάνατου Ερμή, γυναίκα μου, συντρόφισσα της κλίνης μου θα είσαι ως το τέλος των ημερών. Όμως κανείς από τους θεούς ούτε από τους θνητούς ανθρώπους δε θα μπορέσει να μ'εμποδίσει να σμιλώ ερωτικά μαζί σου τώρα αμέσως εδώ. Ακόμη κι αν ο ίδιος ο Απόλλωνας με το ασπρμένο τόξο του μου ριξεί τα πικρά του βέλη, ακόμη και τότε θα ήθελα, γυναίκα που μοιάζεις με θεά, ν'άφνω στο κρεβάτι σου, και ας κατεβώ στον Άδη."

Στα λόγια του αρσενικού υπάρχει ακόμη η δυσπιστία και η σκιά του φόβου, όμως ο πόθος νίκησε το λόγο και η ερωτική επιθυμία έπνιξε τη λαχτάρα της ζωής. Ο άντρας οδηγεί την "κυρά του χαμόγελου" στο κρεβάτι το στρωμένο με μαλακές κουβέρτες και προβιές. Ξαπλώνουν. Ένα ένα της βγαίνει τα χρυσά κοσμήματα, λύνει τη ζώνη της, την ξεντύνει, και σμίγει ο θνητός με την αθάνατη θεά, χωρίς να ξέρει ακριβώς τι κάνει.

Ύστερα έρχεται η ώρα της αλήθειας. Η Αφροδίτη δείχνει στον εραστή της την πραγματική της όψη. Έντρομος ο Αγχίσης αποστρέφει το κεφάλι του και κρύβει το πρόσωπό του, ζητώντας έλεος από τη θεά που τον γέλασε, γιατί ξέρε τον κίνδυνο που ελλοχεύει στο αγκάλιασμα που χάρηκε. Εκείνη τον καθησυχάζει: δεν θα του σμιλέει κακό, όμως δεν θα γίνει ούτε άντρας της ούτε αθάνατος, γιατί αιώνια ζωή χωρίς αιώνια νιότη είναι κατάρα και όχι ευλογία. Θα συνεχίσει να ζει ανάμεσα στους ανθρώπους, ευτυχισμένος. Εκείνη θα του γεννήσει γιο που θα πάρει το όνομα Ανεισίας, "άχος αινόν", για τη φοβερή θλίψη που έφερε στη θεά η ταπεινώση να ξεπείσει σε κρεβάτι θνητού. Το παιδί θα το αναθρέψουν οι νεράιδες του βουνού. Όταν έρθει η ώρα, θα φέρει η ίδια το γιο στον πατέρα του για να δοξάσει τη γενιά του. Για να γίνουν όμως όλα αυτά, αναγκαία προϋπόθεση είναι να

συνεχιστεί το παιχνίδι όπως άρχισε. Κανείς δεν πρέπει να μάθει την αλήθεια για την ωραία επισκέπτρια του βοσκού. Ο Αγχίσης θα λείπει ότι το γιο του τον γέννησε μια νεράιδα της Ίδας. Γιατί αν τολμήσει να καυχήθει ότι απόλαυσε την ίδια την Αφροδίτη, θα τον κάψει κεραυνός...

Σ'έναν κόσμο αυστηρά πατριαρχικό, που θέλει τις γυναίκες κατώτερες και υποταγμένες στους άντρες, σ'έναν κόσμο που στο ερωτικό σμιέσιμο αναγνωρίζει τον κατ'έξοχην μηχανισμό επιβολής της αντρικής ισχύος, σ'έναν κόσμο γεμάτο δαμασμένα θηλυκά, δμώες και δάμαρτες (σκάβες και σιζύγοι), γυναίκες δορυράλωτες που έμαθαν να βλέπουν στο σύντροφο της κλίνης τον αφέντη τους, το σμιέσιμο μιας αθάνατης θεάς –ενός πλάσματος θηλυκού, θέσει και φύσει ανώτερου– μ'έναν άντρα θνητό –ένα πλάσμα αρσενικό, θέσει και φύσει κατώτερο– απειλεί να νιώξει στον αέρα τα θεμέλια της κοινωνίας. Στην απόλαυση του ισχυρού θηλυκού καταδοκεί ο τρόμος του ευνοηχισμού και ο κεραυνός του Δία, ο φύλακας της ένομης τάξης, απειλεί ν'αναλάβει δράση.

Αυτό το ξέρει ο Αγχίσης και φοβάται, το ξέρει ο πολυμήχανος Οδυσσέας και είναι πολύ προσεκτικός, όταν συναντάει στα ταξίδια του θεές που πολλά υπόσχονται, το ξέρει και ο Βαβυλώνιος Γίλαμής και αρνιέται τον έρωτα της μεγάλης Ιστάρ. Λίγοτερο φρόνιμος ο κυνηγός Ορίων, σμίγει με την Ηψύ, της θεά της αυγής. Τα βέλη της Αρτέμιδος του κόβουν το νήμα της ζωής. Ένας άλλος κυνηγός, ο Ακταίον, τολμά να επιθυμήσει την ίδια την κυρά των αγριμιών. Γίνεται θήραμα και τον σπαράζουν τα σκυλιά του. Ο Ισάϊων σμίγει με τη Δήμητρα στις αυλακίες τριστοργωμένου χωραφιού. Τον καίει ο κεραυνός του Δία!

Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται σε όλους αυτούς τους πανάρχαιους μύθους που έσωσαν οι επικοί ποιητές των πρώιμων αρχαίων χρόνων σαν απολιθώματα –κάπως παρθένα– μιας άλλης τάξης πραγμάτων, που οι Έλληνες της Κλασικής εποχής μοιάζουν να θέλουν να τους ξεχάσουν. Πίσω τους αχνοφάνγει η κοινη ρίζα, η αρχέγονη τελετή, ο Ιερός Γάμος, που υπόσχεται την ευλογία της γονιμότητας και εγγυάται τη διατήρηση της ζωής.

Γιος της Δήμητρας και του θνητού συντρόφου της είναι ο Πλούτος. Το όνομα Ισάϊων μοιάζει πολύ με το Ιάσων, και αυτός, ο Ιάσων, ο πρώτος ταξιδιώτης της θάλασσας, είναι θνητός που σμιέζε με θεά, τη σοφή Μήδεια. *Ισάϊων, Ιάσων, Ιάσσοι, Ιατρός, Ιασις* είναι λέξεις με την ίδια ρίζα. Την ίδια ρίζα που ξαναβρίσκουμε στον Ίακχο, όνομα του μυστικού έρηβου της Ελευσίνας. "Ίω, Ίω, Ίακχε", κραυγάζουν οι μύστες. Ιερός Γάμος υπάρχει και εκεί, και την ύψιστη στιγμή της τελετής, την ώρα που η Λάμψη της φωτιάς σκίζει το άπολυτο σκοτάδι, ο Ιεροφάντης αναγγέλλει με δυνατή φωνή: "Ιερόν έτεκε πόντια κύβρον, Βριμύ Βριμόν"², η σεβαστή δέσποινα γέννησε το θείο βρέφος, η βροντήρη το βροντερό – και δείχνει το κοιμμένο στήθος.

Ο έφηβος, που αντρώθηκε γυρίζει από το δάσος, μονοσάνδαλος, με τα μακριά μαλλιά λυτά, παιδί και άντρας, αγριος και ήμερος συγχρόνως. Ο εκλεκτός, βασιλιάς και φαρμακός,

πρέπει να συναντήσει τη δέσποινα της ζωής και του θανάτου. Οργώνεται η γη. Η μήτρα της θεάς δέχεται το σπόρο, ο γιος του ανθρώπου γεννιέται. Η παρουσία του σφραγίζει την ευλογία που υπόσχεται η μάνα του. Χρόνο με το χρόνο η τελετή εξασφαλίζει τη συνέχεια.

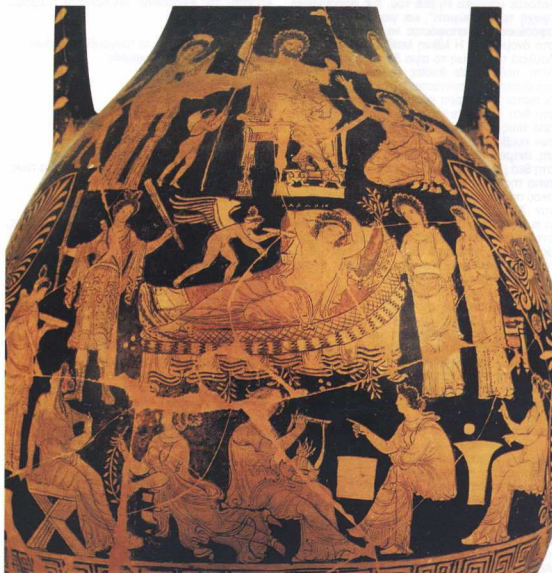
Σ'ένα χρυσό δαχτυλίδι από τις Μυκήνες η Μεγάλη Θεά, που τη λατρεύουν οι ιερείες με τα γυμνά στήθη, καθισμένη σε θρόνο, συνοδεύεται από μια πολύ μικρότερη όρθια αντρική μορφή. Να είναι αυτός άραγε ο θνητός σύνευνος της θεάς; Το παλιμψιστο του μύθου οδηγεί βαθιά πίσω στο χρόνο, αλλά οι Έλληνες δεν αγαπούν να μιλούν για το θέμα αυτό. Οι πληροφορίες λίγες, τα λόγια φειδωλά. Η μοίρα του εκλεκτού κρύβεται στη σωπή των πηγών. Η σκοτεινή πλευρά του Ιερού Γάμου παραμένει άρρητη...

Ο συνειρμός έρχεται να καλύψει το κενό... Το θνητό πλάσμα που πλησιάζει περισσότερο από κάθε άλλο τη θεότητα είναι το σφάγιο της θυσίας της: σκεύος της θείας εκλογής, φορέας και θύμα της θεότητας συγχρόνως. Το κεφάλι του ακουμπάει στο βωμό, το αίμα του γράφει στις στάχτες βαθυπρόφυρο αυλάκι. Το αρχαίο μονοπάτι ανοίγει. Η επικοινωνία της ανθρώπινης

ομάδας με το θείο γίνεται εφικτή: πρόσφορο και διάμεσο το θύμα.

Η πάναγνη Δέσποινα της Κρήτης, Ευρώπη και Πασιφάη, αυτή που η όψη της φέγγει σε όλους, σμίγει με τον ιερό ταύρο. Το ζώο θα θυσιαστεί, ο γιος της θεάς, ο νέος βασιλιάς, θα γεννηθεί. Στεφανωμένος, με χρυσωμένα κέρατα, οδηγείται ο ταύρος στο βωμό. Σειρές βουκράνια, τα κranία των θυσιασμένων ζώων στολισμένα με γιορτινές γιρλάντες κοσμούν τις ζωφόρους των ιερών. Μαζί με το αίμα προσφέρονται στη θεότητα και τα "τόμια", οι κομμένοι όρχεις, η έδρα της ζωοποιού δύναμης του αρσενικού ζώου. Γίνονται ολοκαύτωμα στην ιερή φωτιά, ντύνουν το άγαλμα της φοβερής Δέσποινας της Εφέσου.

Μια κυρά των ταύρων είναι και η Κυβέλη, η Μεγάλη Θεά της Μικράς Ασίας, που η λατρεία της οδηγεί στις απαρχές της νεολιθικής προϊστορίας. "Μήτηρ όρεια", μάνα των βουνών, "Μεγάλη Μητέρα" ή απλά μητέρα, όπως αγαπούσαν να τη λένε οι Έλληνες, κυρά των αγριμών, συντροφευμένη από λιοντάρια, θυμίζει πολύ την Αφροδίτη του ομηρικού ύμνου. Δέσποινα του γενετήσιου ενστικτού, η μεγάλη αυτή θεά

3. Ο Δίας κρίνει την τύχη του Άδωνη.

ελέγχει τη ζωή και το θάνατο. Οι πιστοί και οι μύστες της θυσιάδων ταύρων. Με το δέρμα των θυσιάζομενων ζώων φτιάχνουν τα τύμπανα της θεάς που αγάπησε τον Άττι, το νεαρό βοσκό από τη Φρυγία³. Ο μύθος λέει πως ο Άττις, που λάτρευε απόλυτα τη θεά του, της αφοσιώθηκε "ψυχή τε καί σῶματι", και για ν' αποδείξει την αφοσίωσή του αποφάσισε να αυτοκτονήσει στο όνομά της. Η λίθινη λεπίδα έκανε καλά τη δουλειά της, όμως το αίμα δε σταμάτησε και ο Άττις πέθανε. Με θυσιές ταύρων, εκστατικές ορειβασιές και οργιαστικές τελετές γιόρταζαν οι πιστοί τη Μητέρα και θρηνούσαν το θάνατο του Άττι. Στο αποκορύφωμα της τελετής, κάτω από τους ήχους των τυμπάνων, των αυλών και των κυμβάλων, μεθυσμένοι από τη θεία έκσταση, άντρες λάτρευις αφιέρωναν τον εαυτό τους στη θεά με την ίδια φρικτή τελετή, μυθικό αρχέτυπο της οποίας ήταν η τραγική μοίρα του βοσκού από τη Φρυγία. Κάποιοι από αυτούς πέθαιναν. Άλλοι επιζούσαν, σηματοδεδμένοι για πάντα, οι ευνοήτοι της θεάς, οι αλλόκοτοι Γάλλοι, απόστολοι και θεματοφύλακες της άγιας λατρείας, πέρα και πάνω από τους νόμους των ανθρώπων, ζωντανοί μάρτυρες της απόλυτης υποταγής στη δύναμη της Μητέρας.

Στην αρχή του καλοκαιριού, ανάμεσα στο τέλος του Ιούλη και στις αρχές του Ιούλη, ολόκληρη η Ανατολή, από τη Φοινίκη ως τη Βαβυλώνα, αντηχούσε από τις κραυγές των γυναικών που θρηνούσαν το θάνατο του βιβλικού Ταμμούζ⁴, του αγαπημένου της Ασάρτης, της Αφροδίτης της Ανατολής. Ακόμη πιο παλιά, οι γυναίκες της Σουμερίας αποχαιρετούσαν τον ωραίο Ντουμουζί, που γνώρισε τον έρωτα και το θάνατο από το χέρι της Ινάνου, της τρομερής θεάς της ζωής και του θανάτου.

Την ίδια εποχή που στην Ανατολή θρηνούσαν τον Ταμμούζ, στην Ελλάδα γιόρταζαν τα Αδώνεια, την πικρή γιορτή του ωραίου Άδωνι, του Ανατολίτη εραστή της Αφροδίτης, που το όνομά του, Adoni-Adonai, σημαίνει στα σημιτικά: "Κύριέ μου".

Η Μύρρα, η κόρη της θεϊκής ευωδιάς, έσμιξε σε ανόσιο κρεβάτι με τον πατέρα της Κινύρα, το βασιλιά της Πάρου. Καρπός της αιμομιξίας ο Άδωνις⁵, γιος και αδερφός της μάνας του, πρό-

βλε μεσα από το δέντρο που έκλαιγε με μωρμένα δάκρυα. Η Αφροδίτη είδε το ομορφο παιδί του δάσους και το λαχτάρησε. Το πήρε, το έκρυψε σε μια λάρνακα και το έδωσε στην Περσεφόνη να το φυλάξει. Το παιδί έγινε γρήγορα έφηβος και η ομορφιά του σκανδαλίσε και αυτήν ακόμη τη Δέσποινα του θανάτου, που τον ερωτεύθηκε και τον ήθελε για πάντα δικό της. Ο Δίας ανέλαβε να λύσει τη διαφορά. Μοίρασε το χρόνο σε τρία μοιράδια: ένα της Αφροδίτης, ένα της Περσεφόνης και ένα του ίδιου του Άδωνι. Όπως και να'χει όμως, ο νέος δε χάρηκε για πολύ την αγαλιά της θεάς του έρωτα. Στο κνηγίη τον βρήκε ο θάνατος.

Στην Κύπρο θεωρούσαν για της Αφροδίτης και του Άδωνι τον Γόλυγ, επώνυμο ήρωα και βασιλιά των Γόλγυν, επιβεβαιώνοντας έτσι για μια ακόμη φορά το αρχαίο μίθιο που θέλει το βασιλιά για της θεάς. Στην Ελλάδα τα πράγματα ήταν αλλιώς. Το βάρος έπεφτε στην απώλεια του αγαπημένου. Στη γιορτή του Άδωνι, του τρυφερού νέου που κοιμήθηκε στη χρυσή αγαλιά της Αφροδίτης για να ξηνηθεί στο σκοτεινό κόρφο της Περσεφόνης, το τραγούδι του μύεναίου έδινε τη θέση του στο θρήνο.

Πολυαγαπημένος των γυναικών ο ωραίος εραστής της Αφροδίτης, τον θρήνησε η Σαπφώ και οι κοπέλες της:

*"Τον γύναιο ψάλλετε το τραγούδι του Άδωνι
πεθαίνει ο Άδωνις ο τρυφερός
αχ Κυβερεια πεθαίνει
και τώρα τι θα κάνουμε;
κορίτσια εμπρός ελάτε,
σίσιατε τα ρούχα σας
το στήθος σας χτυπάτε*

*όπως επάνω στα βουνά
κάποτε τον ιάνκιο βλέπεις με τα ποδάρια τους
βοσκοί να τον πατάνε
κείτεται καταγής το πορφυρό λουλούδι..."*⁶

Το χυμένο αίμα του Άδωνι έγινε ανεμώμενες, τα δάκρυα της Αφροδίτης για το χαμένο εραστή, τα πρώτα τριαντάφυλλα.

Φυλακισμένες όλο το χρόνο στη σκιά του γυναικωνίτη, καταδικασμένες στη σιωπή και την ανωνυμία, χωρίς δικαίωμα να θέλουν, οι γυναίκες τη μέρα του Άδωνι⁷ έβγαιναν στο φως. Ανεβασμένες στις στέγες και τα δώματα, άφησαν ελεύθερη να ερπαστεί η φυλακισμένη κραυγή. Ολολυγμοί και κοπετοί, θρήνοι και δάκρυα, όλος ο πόνος και όλος ο θυμός έβρισκε διέξοδο στο θρήνο για τον Άδωνι, στο θρήνο για τον έρωτα που πέθανε πριν τον γνωρίσουν. Η παραφορά των γυναικών ενοχλούσε το έλλογο ήθος των πολιτών. Η απειλή, έστω και φευγαλέα, να ερπαστεί κάποτε το υπόγειο ποτάμι τρώμαξ τους άνδρες. Όμως ο Άδωνις ήταν ένα αγόρι σγουρό και τρυφερό σαν την καρδιά του μαρουλιού, εφήμερος, όσο και αυτό. Οι κήποι του, τα μαρουλάκια που οι γυναίκες φύτευαν σε στασμένα αγγεία άνθιζαν και ξεραίνονταν μέσα σε λίγες ώρες. Τα ξύλινα κοτύμια με την εικόνα του ιανικού εραστή βουλαζαν στο νερό και έπαιρναν μαζί τους των γυναικών τα όνειρα. Επτάφιος χωρίς ανάσταση...

Στην Αίγυπτο, στις όχθες του Νείλου, αντι-

5. Η "ανάσταση" του Ιάσονα στο μαγικό λέβητα (ήλιου ανάγλυφο πλακιδίου).

χάυσε κάθε χρόνο το μοιρολάι της Ίσιδος για τον Όσιρι⁸. Κόρη του ήλιου και κυρά του θρόνου, η μάγισσα θεά αναζητούσε τα κομμάτια του διαμελισμένου εραστή της, ξανάπλαθε το αγαπημένο σώμα, έσμιγε με το νεκρό, έχοντας τη μορφή της γερακίνας. Ο γιος της θεάς, ο Ωρος, το βασιλικό νεράκι, γεννιόταν, και ο Όσιρις συνέχισε να ζει σε μια άλλη διάσταση, βασιλιάς των νεκρών για πάντα.

Στα σύνορα του κόσμου, στο στρογγυλό ηφαίστιο, συνάντησε ο Οδυσσεύς την κόρη του ήλιου, τη φοβερή μάγισσα θεά, τη γερακίνα Κίρκη. Με το φυλαχτό που του είχε δώσει ο Ερμής αντιστάθηκε στο βοτάκι της λησμονιάς. Γυμνώονταν σε του σπαθιού, ο άντρας κέντρισε την προσοχή του θηλυκού, που του ζήτησε να σμιέουν, "ευνή και φιλότιτη μίγησμεν άλληλοισ", και του ορκίστηκε να μην του πάρει αντρεία και δύναμη, ούτε να τον μαγειρέψει. Ο ήρωας ήπιε από την κόπια της θεάς. Στο κρεβάτι της Κίρκης ο Οδυσσεύς έμαθε τα μυστικά του έρωτα και το δρόμο που οδηγεί στη χώρα του θανάτου. Για να γυρίσει ο ήρωας από την αγκαλιά της θεάς στον κόσμο των ανθρώπων πρέπει να περάσει από το θάνατο. "Διοσάνης" – αυτός που πέθανε δυο φορές – ο Οδυσσεύς, ο πρώτος άσπης, ο άντρας, θα γυρίσει φέρνοντας γνώση στους θνητούς. Ο Ελπίνορας, ο νιούτσικος που έλιπζε να ανθρωπεί, θα μείνει για πάντα στα δώματα του Αδη.

Επάνω στο χρυσωμένο δέντρο του κριαριού που θυσιάστηκε, έσμιξε ο Ιάσων με τη Μήδεια, τη σοφή θεά από τη γενιά του ήλιου. Ύστερα ο γαμπρός έγινε ο ίδιος ο πρόσφορο της θυσίας. Το σώμα του κομμάτια μήτσε στο λέβητα. Η θεά, που τον αγαπήσε πολύ, του έδωσε το βοτάκι της ζωής. Ο Ιάσων αναστήθηκε πιο νέος και πιο άμορφος από ό,τι ήταν πριν. Στις μετώπες του ναού της Ήρας, κοντά στις εκβολές του αρχαίου ποταμού Σιλαιρί, στο σημερινό κολίτο του Σαλέρνο, βλέπουμε τη Μήδεια να βοηθά τον αναστημένο εκλεκτό της να βγει γεμάτος ζωή από το λέβητα.

Όμως οι ποιητές αποφεύγουν να μιλούν γι'αυτά. Η τύχη του θνητού που άγγιξε το θεό είναι γνώση άρρητη. Μόνον ο μύστης ξέρει τι

σημαίνει να αγγίξει τη θεά του. Σε ένα χρυσό έλασμα που βρέθηκε σε τάφο ορφικού διαβάζουμε: "Ήμωνα κατακίκα και πνίγηκα στο γάλα. Βούτηξα στον κόλπο της θεάς, της φοβερής Περσεφόνης." Ο κόλπος της θεάς είναι για το μύστη η ζωοπαίστη πηγή.

Η θεά έχει πολλά πρόσωπα, πολλά ονόματα, πολλές εικόνες. Στην ουσία όμως είναι η ίδια η Αφροδίτη, και η Περσεφόνη η αρχή και το τέλος των πλασμάτων της, η ανειρήνη δύναμη που βρίσκεται στο κέντρο της κοσμικής σφαίρας και συνένχει το παν. Στο χέρι της ο έρωτας σμιέει με το θάνατο και ο θάνατος γίνεται αρχή νέας ζωής.

Σημειώσεις

1. Ομ., Οδυσσεια ε 203-224 και ε 121-128. Ησιόδου, Θεογονία 924-962.
2. Ιππολύτου, Κατά πασών αρετών έλεγχος 5.8.39, και Κλήμη, Προλεγμενός 21.2.
3. Λουκιανός, Περί της Συρίας θεού.
4. Ερμηκός, 8. 14. Ζαχαρίας 12. 11.
5. Απολλοδώρου, Επειτ., 4. 14. 4. Οβιδίου, Μεταμορφώσεις, 10, 311-518.
6. Σαπφώ, Ανοστή, 140 και 168, Lobel-Pagge Μεταφραστές Ο. Ελύτης.
7. Αριστοφάνης, Λυσιστράτη 389-395, Μένανδρος, Σαμία 45.
8. Πλουτάρχου, Περί Ίσιδος και Οσιρίδος.

The Sacred Marriage of the Great Goddess

Angeliki Kottaridi

The ritual of the sacred marriage was the focal point of worship in many cults of the ancient world and it continued to be performed until the end of antiquity, while some of its elements managed to overcome even the strict ideological barrier of the monotheistic religions – Christianity, Islam – and to survive in our days through the popular drama.

The subject of the Sacred Marriage is exceptionally present in the framework of the cult of male deities, as is the case with the festivities honouring Dionysos in Attica. However, it is, as a rule, the nucleus of the cult of the Great Goddess of Nature, who, although appears under various names and in many hypostases, is always the Lady of Life and Death for her worshippers. The Great Goddess has many faces, many epithets, many images. However, she is in essence Aphrodite and Persephone in herself, the beginning and the end of her creations, the endless power situated at the center of the cosmic sphere and cohering the universe. In her hands love meets death and death becomes the starting point of a new life.

Βιβλιογραφία

- W. Atallah, Adonis dans la litterature et l'art grecque, 1966.
- B. Assler, Dumuzi's Dream: Aspects of Oral Poetry on a Sumerian Myth, 1972.
- W. Burkert, Homo Necans Interpretation altgriechischer Opferriten und Myth, 1972.
- Griechische Religion der archaischen und Klassischen Epoche, 1975. Structure and History in greek Mythologie and Ritual, 1979. Ancient Mystery Cults, 1987.
- S. G. Cole, Theoi Megaloi: The Cult of the Great Gods of Samothrace, 1984.
- F. Cumont, Les religions orientales dans la paganismes romain, 1924.
- A. Delivorias, "Aphrodite", LIMC II, 1, 1984, 46 κ.ε.
- M. Detienne, Les jardins d'Adonis, 1972.
- L. Deubner, Attische Feste, 1932.
- F. Dunand, Le culte d'Isis dans la bassin orientale de la Mediterranée, 1973.
- L. R. Farnell, The Cults of the Greek Statues, I-V, 1896-1909.
- F. Graf, Eleusis und die orphische Dichtung Athens in vorhellensischer Zeit, 1973.
- Th. Jacobson, The Treasures of Darkness: A History of Mesopotamian Religion, 1976.
- G. S. Kirk, Myth: Its Meaning and Functions in Ancient and Other Cultures, 1970.
- A. Kirz, έρωσ γάμος, 1933.
- A. Kottaridou, Kirke und Medeia, die Zauberinnen der Griechen und die Verwandlung der Mythos, 1991.
- S. N. Kraemer, The Sacred Marriage Rite, 1970.
- F. Le Corcu, Isis: Mythe et Mysteres, 1977.
- H. Metzger, Les representations dans la ceramique du Vle siecle, 1951. Recherches sur l'imaginerie athenienne, 1965.
- G. E. Mylonas, Eleusis and the Eleusinian Mysteries, 1961.
- M. P. Nilsson, The Minoan-Mycenaean Religion and its Survival in Greek Religion, 1950.
- M. J. Vermaseren, Cybele and Attis. The Myth and the Cult, 1977.
- G. Zuntz, Persephone: Three Essays on Religion and Thought in Magna Graecia, 1971.